

„IFJÚ KULTURÁLIS SZAKEMBEREK A TUDOMÁNYÉRT” TUDOMÁNYOS HALLGATÓI MŰHELY

**FÜLEP ÁDÁM: KOVÁCS MÁTÉ KÖNYVTÁRIGAZGATÓI
MUNKÁSSÁGA
A DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR ÉLÉN (1949–1956)**

Témavezető tanár: dr. Verók Attila

A kutatásról

Dolgozatomban közelmúltunk egyik nagyformátumú és legnevesebb könyvtárügyi egyéniségének, Kovács Máténak a Debreceni Egyetemi Könyvtár élén 1949 és 1956 között végzett könyvtárigazgatói munkásságát mutatom be az általa véghezvitt fejlesztési törekvések és a vezetése során megvalósult eredmények feltárásán keresztül.

Kovács Máté a 20. századi magyar könyvtár- és közoktatásügynek, könyvtár- és művelődéspolitikának az egyik legkiemelkedőbb és legjelesebb képviselője volt, olyan személyiség, akihez hasonló – Fülöp Géza szavait idézve – „*felkészültségét, szervezőképességét, sokoldalú tudományos, oktatói és gyakorlati tevékenységének az eredményességét tekintve kevés hasonló akad a 20. századi, elsősorban a felszabadulás utáni, de nyugodtan állíthatjuk, hogy általánosságban az egész magyar könyvtár- és művelődésügy történetében.*” Gazdag és sokrétű munkásságát, „*mindenkitől tanulni képes*” személyiségét, magyarságához és népéhez hű egyéniségét¹ ezért példaként idézzük ma is. Dolgozatommal ehhez az emlékezéshez kívánok én is hozzátenni Kovács Máté debreceni könyvtárigazgatói munkásságának bemutatásán keresztül.

Munkám során leginkább kéziratári forrásokat használtam fel, néhány helyen azonban azokból az alapvető irodalmakból is merítettem, amelyek Kovács Máté munkásságával foglalkoznak. Kutatásaimat elsősorban a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár, valamint az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában folytattam. Forrásanyagaim alapját legfőképpen Kovács Máténak a DEENK Kézirattárában található hagyatéki darabjai (írásai és levelezései),

---

¹ FÜLÖP 1983, 5.p.

valamint a Debreceni Egyetemi Könyvtár 1949 és 1956 közötti iratanyaga (éves jelentései és évkönyvei) jelentették.

Írásomnak létezik egy teljesebb változata is, melyben a Debreceni Egyetemi Könyvtár 1949 és 1956 közötti történetét az egyéb, nem szorosan Kovács Mátéhoz kapcsolódó események, tényezők bemutatásán keresztül is megvizsgálom. A szerkesztőség kérését tiszteletben tartva a terjedelmi korlátokra vonatkozólag jelen kötetben (még most is készülő) dolgozatomnak azonban csak az egyik pillérét emelem ki, Kovács Máténak a Debreceni Egyetemi Könyvtár élén 1949 és 1956 között végzett könyvtárigazgatói, könyvtárszervezői munkásságának bemutatását.

A könyvtárigazgató Kovács Máté

Az első lépések

Kovács Mátét két éves államtitkári megbízás után² 1949. április 21-én nevezte ki a köztársasági elnök, Szakasits Árpád a debreceni, akkor még Tisza István nevét viselő Tudományegyetem Könyvtárának főigazgatójává. Ezt megelőzően a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium telefonon értesítette az Egyetemet erről a szándékáról, amelyet a kinevezés előtti napon, április 20-án a rendkívüli tanácsülés és a Könyvtári Bizottság örömmel fogadott és támogatott.³ Ismerve kiváló szervezőképességét és aktivitását – az Intézmény évek óta húzódo igazgatóválságából is fakadóan – reményt láttak ugyanis Kovács Mátében arra, hogy igazgatóként felvirágoztassa Könyvtárát.⁴

Kovács Máté – felmérve a Könyvtár meglehetősen elszigetelt helyzetét⁵ – hamar felismerte, hogy átfogó, a Könyvtár munkájának minden területére kiható változásokra van szükség. A főigazgató ennek jegyében fogalmazhatta meg egy 1949. október 19-én keltezett emlékeztetőjében mindazokat a problémákat, amelyeket olvasóközönségük legnagyobb és legfontosabb rétegének, vagyis az egyetemi ifjúságnak a mindinkább megfelelő kiszolgálása miatt mielőbb orvosolni célszerű. Ennek értelmében javaslatot tett az elavult kölcsönzési szabályok korszerűsítésére, a könyvtárhasználat népszerűsítésére, valamint tudományos és ideológiai vándorkönyvtárak szervezésére a főiskolás kollégiumok számára is.⁶

Könyvtárfejlesztő tevékenységének fontos kiindulópontja volt a kinevezése után nem sokkal megírt, a Debreceni Egyetemi Könyvtárnak 1949. október-

---

² dr. Kovács Máté. DEK Kézirattár 297/1 MS 183

³ BÉNYEI 2005, 30. p.

⁴ KOROMPAI 1997, 55. p.

⁵ BÉNYEI 2005, 31. p.

⁶ Kovács Máté egy 1949. október 19-én kelt emlékeztető írása az egyetemi könyvtár újjászervezése során felmerült problémákról. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1949

december hóra vonatkozó munkaterve, amely dokumentum – akárcsak a későbbi, 1950-es évre szóló könyvtári munkaterve⁷ – hét pontban taglalja a Könyvtár megvalósítandó feladatait. Bennük elsőként az igazgatás, azon belül is az épület, a felszerelés és a személyzet legsürgetőbben megoldásra váró ügyeit vette számba, amit a könyvbeszerzés és a könyvfelvétel, majd a szakozás végrehajtani kívánt feladatai követtek. Végül a könyvvállomány gondozásáról, az olvasóterem és a kölcsönzés szabályairól, valamint az intézeti könyvtárak feladatairól írt a munkatervben.⁸

Kovács Máté egy 1950. július 7-én keltezett jelentésével szintén a fejlődésnek egy újabb megvalósulási formáját segítette elő. Ebben a Vallás- és Közoktatásiügyi Minisztérium számára már rendkívül alaposan és tényszerűen kidolgozott beszámolóban az Egyetemi Könyvtár építkezési és felszerelési hiányairól, valamint a Könyvtár megfelelő működését zavaró egyéb nehézségekről írt. A jelentés, mely majd tizenhét oldalon keresztül taglalja a további fejlődést megakadályozó problémákat, egy öt pontból álló támogatáskérő javaslatcsoport megfogalmazásával zárul.⁹

Egy szintén a Debreceni Egyetemi Könyvtár (DEK) Kézirattárában fellelt Kovács Máté hagyatéki darab szerint „*az Egyetemi Könyvtár az 1949/50 tanévben igen jelentős fejlődésről adhat számot.*” Mint írta, ez a fejlődés „*egyformán megmutatkozik a könyvtár elhelyezése, munkaerőlétszámának növekedése, végzett belső munkájának eredményesebbé tétele, valamint a könyvvállomány gyarapodása és a könyvforgalom növekedése terén.*” Kovács Máté mindezekről az Egyetemi Könyvtár 1949/50. tanévi munkájáról szóló jelentésben írt.

A Könyvtár helyzetéről írt tudósítását tovább böngészve azt olvashatjuk, hogy a Könyvtár egész működésének mennyiségi és minőségi fejlődését jelentette az a lépés, amikor több nélkülözhetetlen helyiség is visszakerült a Könyvtár használatába. A helyiségek újbóli használatba vétele azért volt mindenképpen szükségszerű, mert ezek révén vált lehetővé az olvasóterem, a kölcsönző és a kutatóterem megfelelő elhelyezése, valamint a ruhatár és a dohányzó megnyitása. A Könyvtár Bibliográfiai Osztályának és raktárának kibővítése, valamint könyvkötő-műhelyének útjára indítása is ennek köszönhetően jöhetett létre. Az elvégzett munkákról még 1949 novemberében jelentést tett Kovács Máté a Minisztériumnak. A könyvtárigazgató hatékony munkaszervezését példázza, hogy a Könyvtár dolgozói az átköltözési, takarítási és lomtalanítási rohammunkákat úgy végezték el hiánytalanul, hogy közben „*sem a kölcsönzői és olvasótermi szolgálá-*

---

⁷ A Debreceni Egyetemi Könyvtár Munkaterve 1950. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1949

⁸ A Debreceni Egyetemi Könyvtár Munkaterve 1949. október-december hóra. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1949. 02.13/4-1949.

⁹ Jelentés a Debreceni Egyetemi Könyvtár építkezési és felszerelési hiányairól, valamint a könyvtár jó működését zavaró egyéb nehézségekről. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1950. 491/1950. eksz.

*lat, sem pedig az adminisztrációs munka nem szünetelt egy percig sem.*¹⁰ A további fejlődés komoly akadályát azonban az újonnan használatba vett termek, helyiségek sok esetben igen elhasznált és hiányos felszerelése, elsősorban bútorzata jelentette. Az olvasóteremben például 128 személy számára lehetett volna férőhelyet biztosítani, ehelyett az akkori körülmények csak 60 munkaasztal elhelyezését tették lehetővé.¹¹

A célként kitűzött előrehaladás mértékét csak tetézik azok a számadatok, amelyek a Könyvtár 1953-as és 1954-es évre szóló fejlesztési tervében olvashatók. A tervszámok számos területre vonatkozó irányadó értékei közül a legszembevetőbb eltéréseket produkáló fejlesztési keretszámok alakításaiból kitűnik, hogy (az ország) másik öt egyetemi könyvtárához képest a Debreceni Egyetemi Könyvtár milyen nagyfokú előnyt élvezett.¹² Ez pedig minden bizonnyal arra enged következtetni, hogy ez a tervezet és annak megvalósítása is fontos része volt annak a munkasorozatnak, amelynek eredményeként a Debreceni Egyetemi Könyvtár elindulhatott az ország második nemzeti könyvtárává fejlődésének útján.

Mindannak az áldozatos munkának, melyet e fontos és egyben elismerő funkciónak az elnyerése előtt a Debreceni Egyetemi Könyvtár dolgozói Kovács Máté irányításával véghezvittek, fontos mozgatórugója lehetett Kovács Máténak az az attitűdje, karizmatikus egyénisége is, mely könyvtárigazgatói munkáját végigkísérte és jellemezte. Magatartása, embersége hatással volt a maga köré szervezett dolgozói testület munkájára, mely megállapításnak ékes bizonyítéka lehet Korompai Gábornénak az a mondata, miszerint Kovács Mátét „*egykori munkatársai nem csak főnököknek, hanem mesterüknek is tekintették*”.¹³ Ez a nemes emberi jellemvonása azonban kiegészült még egy olyan, napjainkban már-már kiveszőben lévő tulajdonsággal is, melyet Fülöp Géza úgy fogalmazott meg, hogy „*ő maga is hajlandó volt tanulni, jó és hasznos tanácsokat elfogadni mindenütt és mindenkitől, felettől, kollégától, vagy akár a hivatali ranglistán alatta állóktól egyaránt*”.¹⁴ Utódja, Csűry István szerint Kovács Máté egyik legnagyobb érdeme szervezői erénye volt, amely abban állt, hogy lehetett tőle tanulni, és „*hagyta az embert dolgozni*”.¹⁵ A könyvtári munkaerőnek, és nem utolsósorban munkatársai szakmai felkészültségének fontos szerepet tulajdonított, és mindezt úgy tette, hogy tisztelettel, szeretettel, ha a helyzet úgy hozta

¹⁰ Jelentés az egyetemi könyvtárban 1949. november hó 17-19-én és 18-20-án végzett átköltözési, takarítási és lomtalanítási rohammunkáról. DEK Kézirattár 297/1 MS 183/22 KM, 1949. 02.002.11/9

¹¹ Jelentés az Egyetemi Könyvtár 1949/50. tanévi munkájáról. DEK Kézirattár 297/2 MS 183

¹² Az egyetemi könyvtárak fejlesztési terve az 1953. és 1954. évekre. OSZK Kézirattára Fond 210/72

¹³ KOROMPAI 1997, 61.p.

¹⁴ FÜLÖP 1983, 9.p.

¹⁵ FUTALA 1983, 29.p.

kellő határozottsággal vagy éppen tapintattal fordult feléjük.¹⁶ Egykori munkatársai és tanítványai mindezekért a fentebbiekben felsorolt szakmai és emberi érdemeiért méltán emlékeznek rá nagy tisztelettel és megbecsüléssel.

Nemzeti Könyvtárunk élén 1951 és 1954 között

Kovács Máté könyvtárigazgatóságának harmadik évében, 1951-ben következett be az Egyetemi Könyvtár működésére a valaha legnagyobb hatást gyakorló változás: a Magyar Népköztársaság Kormánya a 213-1951. dec. 18. sz. törvényerejű rendeletében a magyarországi tudományos könyvtárak közül a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárát jelölte ki az Országos Széchényi Könyvtár mellett a kötelespéldányok második gyűjtőhelyének. Magának a kötelespéldány-szolgáltatásnak az 1952. január 1-től való Debreceni Egyetemi Könyvtárba irányítása egyrészt újabb feladatot is jelentett, másrészt viszont jól példázta azt a megbecsülést, amit az éveken át jól végzett munkáért érdemelt ki a könyvtár.¹⁷

A kötelespéldányok Debreceni Egyetemi Könyvtárba küldésének egyik jelentős okmánya volt Kovács Máténak az a levele, melyet még 1952 januárjában írt az Országos Könyvtári Központ Tudományos Osztályának az ilyen célra elkülönített kiadványok beszolgáltatásáról. Ebben a levélben a kötelespéldány-rendelet végrehajtásával kapcsolatos személyi, dologi és tervberuházási szükségletek sürgős és legfontosabb igényeit tüntette fel a könyvtárigazgató, melyek közül – csak a legelső és legjelentősebb, vagyis a személyi és szervezeti szükségleteket megemlítve – a beszerző, katalógus-rendező, raktárkezelő és könyvkötészeti csoport megerősítését, valamint több szakterületen is a beérkező dokumentumok kezelésére kialakítandó új csoport felállítását nevezte a leginkább megoldandó feladatoknak.¹⁸

Kovács Máté 1952-ben a kötelespéldány-sor Debrecenbe irányítása előtt megjelent kiadványok fölös-példányainak elosztásával kapcsolatban is megfogalmazott egy, a Könyvtár fejlődését és későbbi működését jelentősen befolyásoló levelet, melyben azt indítványozta elő az Országos Könyvtári Központ Könyvforgalmi Osztályának, hogy az általuk forgalomba hozott úgynevezett fölőspéldány-anyag elosztásánál, valamint az országos duplumcsere akció során a szétosztásra kerülő könyvvállomány magyar anyagának elosztásánál a Debreceni Egyetemi Könyvtárat részesítsék előnyben. Mint hangsúlyozta, ez a muzeális

---

¹⁶ KOROMPAI 1997, 61.p.

¹⁷ Összefoglaló jelentés a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának 1952. évi működéséről, fejlődéséről és állapotáról. 2.p. DEK Kézirattár

¹⁸ Kötelespéldányrendelet végrehajtása. DEK Kézirattár 297/1 MS 183/22 KM, 1952 11/1952. eksz.

megőrzés, a tudományos célra való könyvszolgálat várható fejlődése és a hiányzó kiadványok mielőbbi pótlása miatt fontos.¹⁹

A könyvtári gyűjtemény gyarapításának egy sajátos, ugyanakkor praktikus és minden elismerést megérdemlő módja volt, hogy a debreceni MÉH-telep papírhulladék-gyűjtő raktárából is válogattak, mentettek meg könyveket. Erre még 1951-ben került sor²⁰, amely esztendőben a MÉH-telepről összesen 38 darab kiadványt (elsősorban orvosi könyveket és folyóiratokat, valamint történelmi témájú monográfiákat) vettek át ilyenformán a Könyvtár állományába.²¹ Ez a fajta értékmentés azonban nem volt egyedüli eset, ugyanezen év novemberében például a nyíregyházi MÉH-telepről is szállítottak be értékes könyvanyagot a Könyvtárba.²²

Az állomány gyarapításának szintén eredményes módozata volt a második világháború alatt és azt követően a sajnálatosan tömegesével bezárt és lefoglalt, főként egyházi és egyesületi könyvtárak anyagának a beszolgáltatása is.²³ Ez összesen, mintegy kétmillió nemzeti tulajdonba vett, úgynevezett ömlesztett könyvanyag felmérését, összegyűjtését, elhelyezését és feldolgozását jelentette hazánkban, melynek eredményeként közel 450 000 kötet került a Debreceni Egyetemi Könyvtárba.²⁴

Kovács Máté óriási munkabírását, sokoldalú felkészültségét, és mindezek elismertségét példázza, hogy a Magyar Tudományos Akadémia 1952-ben őt kérte fel a válságos helyzetbe jutott Könyvtára igazgatói feladatainak ellátására. Ennek vezetését egészen 1954-ig töltötte be, amely idő alatt sikerült talpra állítani és átszervezte az Intézményt. Szintén jelentős megbízatása volt debreceni igazgatói éve alatt, hogy az Akadémiai Kiadónál 1954 és 1957 között a Magyar Enciklopédia főszerkesztőjeként is működött.²⁵

Kovács Máté egy, a könyvtárigazgatóságának ötödik évében megfogalmazott írásában így összegezte az elmúlt évek történéseit: *„Az öt éves terv első évével a Debreceni Egyetemi Könyvtár is megindulhatott a korszerű fejlődés útján. Az*

¹⁹ Kovács Máté egy 1952. január 8-án kelt levele az Országos Könyvtári Központ Könyvforgalmi Osztályának. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1952 7/1952. eksz.

²⁰ Összefoglaló jelentés a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának 1952. évi működéséről, fejlődéséről és állapotáról. 2.p. DEK Kézirattár

²¹ Jegyzék a Hulladék-papírt-gyűjtő N.V.-től 1951. április 20.-án átvett könyvekről. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1951

²² Az Országos Könyvtári Központ egy 1951. november 19-én kelt megbízólevele Kovács Máté számára a nyíregyházi MÉH-telepen, továbbá a cégénydányádi volt Kende-könyvtár és a kállósemjéni Kállay-könyvtár könyvanyagának a DEK-be történő szállításáról. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1951 418/1951.eksz.

²³ Utasítás a nemzeti tulajdonba vett könyvanyag felhasználásáról. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1951

²⁴ Megállapítandó szempontok és eldöntendő kérdések a 2 millió ömlesztett könyv beszállításával, feldolgozásával és szétosztásával kapcsolatban. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1951

²⁵ FÜLÖP 1983, 9. p.

elmúlt négy év során megkapta mindazt a támogatást munkaerőlétszámban, költségvetése emelkedésében, beruházásokban, ami az új típusú egyetemi könyvtári munka kialakításának előfeltétele volt.” Mindezek a sikerek, kitűzött és elért célok Kovács Máté fáradhatatlan könyvtárvezetői intézkedéseinek voltak köszönhetőek, melyeket a főigazgatóságának górcső alá vett öt évében az alábbiakban összegezhetünk átfogóan: Kovács Máté a korszerű fejlődés megindításának érdekében elsőként az állománygyarapítás szempontjait és módszereit alakította át. Ez az összetett feladatkör tulajdonképpen a gyűjtőkör világos elhatárolását jelentette a könyvtári hálózaton belül, melynek jelentőségére egy másik iratában így emlékeztetett: a korszerű könyvtári hálózat kialakítása során „*a legelső, legfontosabb, legtöbb izgalmat jelentő*” problémát épp a könyvtárak gyűjtőkörének meghatározása okozza.²⁶ Kovács Máté ez utóbbi megfogalmazásából egyértelműen az a könyvtári munka iránt érzett rajongás és lelkesedés sugárzik, mely saját magát, a feladatokhoz való hozzáállását, munkaszellemét, és ezáltal egész munkásságát áthathatta.

Kovács Máté könyvtárfejlesztő munkájának első lépését „*a belső könyvtári feldolgozó munka nagyüzemi munkaszervezetének és módszereinek kialakítása*” követte. Ez a feladatkör lényegében a könyvtári munkaerő legsürgősebben megoldásra váró ügyeit (elsősorban létszámnövelés, másodsorban a munkaerő képzése) jelentette. Az összegzést tovább olvasva megtudhatjuk, hogy az első öt éves terv harmadik eredménye az olvasószolgálat kiszélesítése volt, ami „*az egyetemi oktató és kutató munka igényeinek messzemenő*” támogatásával, valamint a Tiszántúl tudományos és termelési könyvcsúszékleteinek felmérésével és kielégítésének megkísérlésével egészült ki.²⁷ Mint ahogy azt a Könyvtár éves jelentéseiben közzétett statisztikai mutatókból is kiolvashatjuk, ezek az indítványozások és munkatervük ténylegesen is valósággá váltak; csak néhány fontosabbat említve, az állomány nagysága 1950-ben 401 958 volt, ami az 1953-as esztendő (ez már a hazai nyomtatványok gyűjtésének második éve) végére 608 862-re, vagyis majdnem a duplájára emelkedett. De ugyanilyen növekedést, fejlődést tapasztalhatunk, ha a könyvtári dolgozók számát állítjuk az első és a negyedik terv év adatai alapján párhuzamba. 1950-ben még csak 19 dolgozója volt a Könyvtárnak, – mely az előző évhez képest is már előrelépést jelentett, hisz 1950-ben már kettővel többen voltak, mint az előző két évben, és ekkor már valamennyien állandó munkavállalók voltak – ami 1953-ra 49-re, azaz több, mint a kétszeresére nőtt²⁸ (és ebben az évben már valamennyien állandó főfoglalkozásúak voltak).

²⁶ Kovács Máté egy írása a könyvtárak gyűjtőköréről, feladatairól. DEK Kézirattár 297/3 MS 183

²⁷ Kovács Máté egy 1954. február 1-jén kelt írása a debreceni egyetemi könyvtár fejlődéséről az öt éves terv negyedik évében. DEK Kézirattár 297/3 MS 183

²⁸ A Debreceni Egyetemi Könyvtár története számokban 1916–1952. Összefoglaló statisztikai ki-mutatások. – [Debrecen, 1953.]. 3–15.p. DEK Kézirattár, valamint: Összefoglaló jelentés a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának 1953. évi működéséről, fejlődéséről

„A feldolgozás megháromszorozódott, ugyanakkor a használt művek száma megnyolcsorozódott” – olvashatjuk a jelentésben. Kiemelve tehát néhányat a Könyvtár statisztikai adataiból, méltán érezhetjük úgy, hogy Kovács Máténak az a fejezetem elején is idézett mondata, miszerint „az ötéves terv első évével” – vagyis az 1950-es esztendővel – „a Debreceni Egyetemi Könyvtár is megindulhatott a korszerű fejlődés útján”, mennyire kézzelfoghatóan is bizonyítást nyert.²⁹

Kovács Máté a munkaerővel kapcsolatos problémák minél rövidebb idő alatti megoldására amúgy különösen is nagy gondot fordított. Fontosnak tartotta és meg is követelte, hogy a maga köré kiépített szakembergárda tudásában felkészült legyen, ugyanakkor mindezt úgy kívánta elérni, hogy munkatársaival, beosztottaival jó kapcsolatot ápoljon. Kovács Máté az elérni kívánt létszám összeállításán túl tehát a minőségre is nagy gondot fordított: „általa jól ismert, szakmailag nagyra értékelt, sok esetben állástalan vagy éppen félreállított értelmiségiek közül” hívott a Debreceni Egyetem Könyvtárába többeket, hogy vele dolgozzanak. Ebben az időben a tapasztaltabb korosztály tagjai mellett sok fiatalt is felvett, akik közül később többen a könyvtáros szakmában vagy azon kívül váltak ismertté.³⁰

Mindezek tükrében tehát azt is megállapíthatjuk, hogy Kovács Máté könyvtár-politikai tevékenységét alapvetően kettősség, egyfajta egyensúlyozás jellemezte, amely a támogatás reményében az Egyetemi Könyvtár szocialista jellegének megerősítése és az ideológiai (könyvtáros) képzés kialakítása (lásd az egyetemi könyvtárak 1953. és 1954. évekre szóló fejlesztési terve, az ötéves tervek szorgalmazása), valamint a szakmailag nagyra értékelt, ámbár félreállított értelmiségieknek nyújtott egzisztencia egyidejű szorgalmazásában valósult meg.

Az 1954-es esztendő amúgy maga is nagy kihívás elé állította a Könyvtárat: ebben az évben ünnepelte ugyanis a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem fennállásának negyvenedik évfordulóját, melynek alkalmából az Egyetemi Tanács az 1953. évi júliusi ülésén felvetődött egy egyetemi bibliográfia, valamint egy vele kapcsolatos egyetemi emlékkönyvtár létesítésének a gondolata.³¹ Ez a feladat természetesen a Könyvtárra hárult, melynek értelmében az akkori és volt egyetemi dolgozók önálló könyveinek, cikkeinek, publikált és meg nem jelent kéziratainak, levelezéseinek, valamint az ezekre vonatkozó könyvismertetéseknek és kritikáknak a lehetőség szerinti teljes bibliográfiáját kívánták összeállítani és kiadni. E fontos feladat kihívásaira készülven Kovács Máté még

---

ről és állapotáról. In.: A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1953. – Debrecen, 1954. 55.p. DEK Kézirattár

²⁹ Kovács Máté egy 1954. február 1-jén kelt írása a debreceni egyetemi könyvtár fejlődéséről az ötéves terv negyedik évében. DEK Kézirattár 297/3 MS 183

³⁰ KOROMPAI 1997, 58.p.

³¹ Az Egyetemi bibliográfia és Egyetemi emlékkönyvtár ügye és kérdései. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1954. 865.19/3/1954

1953-ban elkezdte a szervezőmunkát.³² Örömmel datálhatjuk, hogy a főigazgató és munkaerőgárdájának lázas munkája ezúttal sem maradt eredmény nélkül, ugyanis az Egyetemi Könyvtár 1954-es évkönyvének második részeként kiadásra kerülhetett az Egyetem tudományos munkát végző polgárainak irodalomjegyzéke, „*A Debreceni Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karához benyújtott pályamunkák, tanári szakdolgozatok és doktori értekezések bibliográfiája 1914-1950*”³³ címmel.

Szintén 1954-hez kötődik a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának 1954-es évkönyve mellett egy harmadik hasznos kiadvány megszületése is, amely egy, az 1953/54-es tanévben meghirdetett, „*Hogyan segített munkámban az Egyetemi Könyvtár?*” címet viselő pályázat eredményeként látott napvilágot. Azt hiszem, nyugodtan megállapíthatjuk, hogy ez a pályázat egy nagyszerű és példaértékű kezdeményezés volt a Könyvtár népszerűsítése, az olvasók igényeinek és véleményének hatékonyabb megismerése, a könyvtár-használókkal való jó kapcsolat megerősítése vagy éppen kialakítása érdekében.³⁴

Az Egyetem és a Könyvtár közötti hatékony kapcsolat továbbépítését szolgálta Kovács Máté egyik azon levele is, melyet 1953-ban a Kossuth Lajos Tudományegyetem Intézetei számára címzett. Az iratban azzal a kéréssel fordult a anszéki intézetek vezetőihez, hogy időről-időre tájékoztassák a Könyvtarat azokról az alapvető fontosságú, összefoglaló jellegű művekről, melyek meglétét a Könyvtárban feltétlenül szükségesnek tartják. A Könyvtár ugyan már e levél megírása előtt is törekedett minden tudományágra vonatkozó lényegesebb művet megszerezni, a mindenki számára kielégítőbb gyűjtemény kialakítása érdekében mégis hasznosnak látta Kovács Máté, hogy ezentúl ilyen formán is felvegyék a kapcsolatot egymással az Intézetek és a Könyvtár.³⁵

A könyvtárigazgatóság utolsó évei

Kovács Máté könyvtárigazgatóságának utolsó előtti évében – 1955-ben – az 1955/1956. tanévre az esztendő egyik legjelentősebb intézkedéseként az Egyetemi Könyvtár berkein belül beindult egy Szakmai Oktatási Program a Könyvtár dolgozói számára. Mindezt a méreteiben egyre növekvő, tartalmában és feladat-köreiben gazdagodó és sokrétű Könyvtár színvonalának megtartása, a benne dolgozók megfelelő ideológiai és műveltségbeli felkészültségének, valamint a

³² Egyetemi emlékmúzeum számára irodalmi művek kérése. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1953. 865-77/1/1953.eksz.

³³ A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1954. 2. rész: a Debreceni Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karához benyújtott pályamunkák, tanári szakdolgozatok és doktori értekezések bibliográfiája 1914-1950. – Debrecen, 1955. DEK Kézirattár

³⁴ Az Egyetemi Könyvtár az olvasó szemével. – Debrecen, 1954. DEK Kézirattár

³⁵ Kovács Máté egy 1953. december 12-én kelt levele a Kossuth Lajos Tudományegyetem Intézeteinek. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1953

könyvtártudomány és a különböző nyelvismeretek terén szükséges kellő tájékozottságának igénye hívta életre.³⁶

A Könyvtár működésének főbb nehézségeiről, és azok leküzdésének módjáról 1955 júniusában ismét³⁷ kidolgozott egy összegzést a főigazgató. Az Intézmény üzemelésének pozitívumaira is rávilágító feljegyzése szerint a Könyvtár az állományának fejlesztésére vonatkozóan azelőtt még soha nem rendelkezett olyan bőséges erőforrásokkal, mint 1955-ben. E források két legjelentősebbiként az 1952-től működő köteleespéldány-szolgáltatást és a nemzeti tulajdonba vett mintegy kétmillió kötetnyi értékes könyvanyag épp abban az időben esedékes, folyamatos szétosztását említette.

Az iratban foglaltak szerint a Könyvtár működését zavaró főbb nehézségek okait a férőhely hiányaiban és a személyzeti problémákban összegezte. Ez előbbi problémakört egyrészt a 180 férőhelyes olvasóterem, másrészt a kutatóterem, harmadrészt a raktárak szűkösségét jelentette. A személyzettel kapcsolatos nehézségeket pedig a munkaerőlétszám növelésének esetleges hiánya okozta. Midőn azonban a könyvkiadás mértékének növekedéséből, és az olvasói igények egyre fokozódó megjelenéséből fakadóan a Könyvtár állandó fejlesztésre, bővítésre kényszerült, ezért a munka intenzitásának megtartása, és az Intézmény pusztá működésének biztosítása is csak „további ésszerűsítések és a munkatársak áldozatkészségének fokozódó igénybevétele révén” volt megtartható és némileg növelhető.³⁸ Természetesen, mint minden hasonló elemzésében, Kovács Máté a gondok felvázolásán túl azok megoldására is kidolgozott egy koncepciót, jelen esetben e két problémakör orvoslására tett javaslatok irányvonalainak felvezetésével.

Szintén 1955-höz kötődik a „*Debreceni Egyetemi Bibliográfia*” című sorozat első kötetének, a „*Természettudományi Kar Bibliográfiája*” című munkának a befejezése³⁹ is, mely a könyvtári dolgozóknak egy 1953-ban kezdődő áldozatos munkájának gyümölcseként méltán példázza a könyvtárvezetés és könyvári munkarend (munkaszervezés és tervteljesítés) sikereit.⁴⁰

---

³⁶ Szakmai Oktatási Program az 1955-1956. tanévre. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1955

³⁷ Kovács Máté debreceni könyvtárigazgatóságának idején az első ilyen tanulmányra 1950-ben került sor.

³⁸ Feljegyzés a Debreceni Egyetemi Könyvtár működésének főbb nehézségeiről s azok leküzdésének módjáról. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1955

³⁹ Megjelenése az 1956-os októberi események miatt 1957-re tolódott át. (Összefoglaló jelentés a Debreceni Egyetemi Könyvtár 1956. évi működéséről. In.: A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem könyvtárának évkönyve 1956. – Debrecen, 1957. 7.p. DEK Kézirattár)

⁴⁰ Kovács Máténak egy 1955. szeptember 10-én írott levele a Kossuth Lajos Tudományegyetem Tanácsának a Debreceni Egyetemi Bibliográfia c. sorozatából a Természettudományi Kar Bibliográfiája c. kötet kiadása címmel. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1955 865/15/30/1955 eksz.

A könyvtárigazgató egy 1955 októberében megfogalmazott írásában arra tett javaslatot, hogy az egyetemek újítsák meg a második világháború által megszakadt külföldi cserekapcsolataikat. Mint írja, ez azért lenne előnyös, mert e szerveződések által a belőlük következő alapvető előnyökön túlmenően (cserehallgatók, tanulmányutak, tapasztalatcsere stb.) az egyetemi könyvtárak közötti kiadványcsere is ismét megvalósítható lenne az erre a célra felhasználható publikációk révén (akták, évkönyvek stb.). Fontos része a javaslatcsomagnak, hogy a tájbibliográfiák szerkesztése során – amely a Debreceni Egyetemi Könyvtárat, mint a Tiszántúl tudományos tájkönyvtáraként is szolgáló Intézményt szintén kiemelkedően érinti – működjenek együtt a dunavölgyi országokkal. A tervezet utolsó pontjában a könyvtárosok külföldi tanulmányútjait, illetve azok rendszeresítését szorgalmazta, amely a könyvtárak fejlődése, az elszigeteltség megszüntetése szempontjából – megfogalmazása szerint – „*felbecsülhetetlen előnnyel járna*”.⁴¹

Az 1955-ös esztendő egyik jelentős eredménye volt még az a megállapodás, mely a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtára és a Tiszavidéki Református Egyházkerület Központi Könyvtára (az úgynevezett Kollégiumi Könyvtár) között kötött. Ennek jegyében – melynek hatása 1956-tól vált érzékelhetővé – egy olyan szervezett, szakmai együttműködés valósult meg a két Könyvtár között, amivel lehetővé vált a tudományos kutató munka támogatásának lényeges megkönnyítése és elősegítése, valamint általában az olvasók igényeinek korszerű kielégítése és legmesszemenőbb biztosítása. Az 1956. január 1-től életbe lépő, eredetileg tíz évre kötött megállapodásnak fontos kritériuma volt a két Intézmény függetlenségének és szervezeti önállóságának kölcsönös tiszteletben tartása és megtartása. Az együttműködés területeit öt pontban összegző egyezmény sikerességét az a kedvező helyzet indukálta, hogy a felek feladatkörükben és állományukban szerencsésen kiegészítették egymást, melynek megfelelő összehangolása lehetővé tette bármilyen irányú és igényű tudományos kutatás hathatós támogatását.⁴² Kovács Máté megfogalmazása szerint az összefogás messzemenő célja az volt, hogy Debrecen tudományos munkásai – sőt, a könyvtárközi kölcsönzés beiktatásával ennél sokkal szélesebb használói kör – úgy használhassák a két gyűjteményt, mintha egyetlen nagy könyvtár olvasói lennének.⁴³

⁴¹ Kovács Máté javaslata az egyetemek és egyetemi könyvtárak külföldi cserekapcsolataira, valamint feljegyzés az egyetemi könyvtárak külföldi kapcsolatairól. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1955

⁴² Megállapodás a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtára és a Tiszavidéki Református Egyházkerület Központi Könyvtára között. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1955 865/25/3/1955

⁴³ Összefoglaló jelentés a könyvtár 1955. évi működéséről, fejlődéséről és állapotáról. In.: A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1955. – Debrecen, 1955. 7. p. DEK Kézirattár

Több szempontból is fontos szereppel bír a könyvtárigazgató egy 1955. január 4-én született levele a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtártudományi Főbizottsági elnökének, Köhalmi Bélának. Ebben a levelében azt nehezményezte, hogy az MTA Főbizottsága az Egyetemi Könyvtár dolgozóinak 1954-ben prémiumra beküldött tudományos tanulmányait ellentmondásosan jutalmazta azok tartalmi, minőségi és mennyiségi viszonyaihoz képest.⁴⁴ Ez a kiállítás munkatársai mellett az Egyetemi Könyvtárnak nem kizárólagos és mindenhol előnyt élvező támogatottságán túl jól példázza Kovács Máté emberi jellemét is.

Szintén 1955-höz kötődik az Egyetemi Könyvtár második öt éves tervének kidolgozása is. A tervvázlat a súlyponti feladatokat a tervgazdálkodás második fejezetében négy nagy területen összegezte, melyek az olvasószolgálati munka terén, a feldolgozó munkában, a bibliográfiai munka területén és a szervezeti téren elvégezendő feladatok. Olvasószolgálati munkakörben egy sok éve fennálló probléma megoldását, a kutatóterem és tanulóterem hiányának pótlását, míg a feldolgozó munka terén a nemzeti tulajdonba vett könyvanyagból a tervidőszak folyamán odairányítandó 50.000 könyv és 25.000 kötet periodika feldolgozását, több különgyűjtemény felállítását, mintegy 50.000 kötet rekatalogizálását, valamint a Kollégiumi Nagykönyvtár 1850 előtti anyagának korszerű feldolgozását és a nyomtatott katalógus kiadásának előkészítését tűzték ki célul. A bibliográfiai munka területén a Tiszántúlon megjelent periodikák bibliográfiai feldolgozását, szervezeti téren pedig a mintegy huszonnégy egyetemi intézeti könyvtárnak a Központi Egyetemi Könyvtár felügyelet alá helyezését határozták meg.⁴⁵

Fontos még említést tenni a személyzeti létszám kívánt és valós helyzetéről, ami a DEK Kézirattárában található több forrás tanulsága szerint is⁴⁶ az egyik legnagyobb problémát jelentette abban az időben. Ha ugyanis a második öt éves tervben ténylegesen jelentkező feladatokhoz mérten lett volna lehetőség kollektívát kialakítani, akkor „a személyzeti keret 110 főre való növelése” lett volna az ideális. Ezzel szemben 1960-ban csak 51-en dolgoztak a Könyvtárban.⁴⁷

A Debreceni Egyetemi Könyvtár 1956-os évkönyvében olvasható összefoglaló jelentés (tanulsága) szerint a jelentés évében az Intézmény „működésének keretei nem sokat változtak”, ennek ellenére néhány jelentősebb mozzanatban mégis megjelölhető az az irányvonal, aminek eredményeként ebben az időszak-

---

⁴⁴ Kovács Máté egy 1955. január 4-én kelt levele Köhalmi Bélának, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtártudományi Főbizottsága elnökének. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1955 865/7/1/1955. eksz.

⁴⁵ Egyetemi Könyvtár, Debrecen. A Könyvtár második öt éves tervének vázlata. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1955

⁴⁶ Lásd például a *Feljegyzés a Debreceni Egyetemi Könyvtár működésének főbb nehézségeiről s azok leküzdésének módjáról*. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1955 forrást. A személyzeti létszámmal kapcsolatos gondokról még a fejezet elején írtam bővebben.

⁴⁷ Egyetemi Könyvtár, Debrecen. A Könyvtár második öt éves tervének vázlata. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1955

ban is fejlődés ment végbe a Könyvtár életében. Ezek között a legjelentősebb a Könyvtár igénybevételének egészséges fejlődése, valamint a könyvgyűjtés méreteinek fokozódása volt, annak ellenére, hogy nagy nehézségeket jelentett továbbra is a raktári férőhelyhiány és a korszerű könyvtártechnikai eszközök, valamint egyéb berendezések és felszerelési tárgyak hiánya.⁴⁸

Kovács Máté debreceni könyvtárigazgatóságának egyik utolsó lépése között tartható számon az a távozása előtt nem sokkal születő kapcsolatteremtő levél, melyet a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár vezetőjének írt. Benne – akárcsak a hazai egyetemek és könyvtáraik nemzetközi cserekapcsolatainak kiépítésére vonatkozó 1955 októberében írott javaslatában – a nagy tudományos könyvtárak, ez esetben konkrétan a Debreceni Egyetemi Könyvtár és a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár közötti testvéri viszony létrehozását szorgalmazta.⁴⁹

Az 1956-os esztendő az őszi forradalmi eseményeken túl még egy fontos történést hozott a Könyvtár életébe: ebben az évben távozott ugyanis dr. Kovács Máté a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtárának igazgatói székéből. Kovács Máté, aki 1956. szeptember 30-ig vezette az Egyetemi Könyvtárat⁵⁰, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Könyvtártudományi Tanszékének vezetésére nyert kinevezése miatt kényszerült megválni az egyetemi könyvtárigazgatósági címtől. A könyvtárvezetői munkakör átadásáról készített jegyzőkönyv értelmében a Könyvtár igazgatása Kovács Máté távozását követően dr. Csűry Istvánra szállt át, aki addig vezető-helyettese volt az Intézménynek.⁵¹ A Könyvtár 1956-os évkönyvében olvasható (1956. évi) összefoglaló jelentésben egy rövid, ám mégis minden jelentős mozzanatra rávilágító áttekintést láthatunk Kovács Máténak a Debreceni Egyetemi Könyvtár életében betöltött szerepéről, és a Könyvtárnak az ő vezetősége idején (1949-1956) elért eredményeiről. A beszámoló szerint Kovács Máté érdeme, hogy a Könyvtár az évek során egyre következetesebben tudta betölteni az Egyetem részéről rá háruló feladatokat. „*Kezdeményező szerepe volt a könyvtár működési körének kiszélesítésében*”, és „*oroszlánrésze volt a könyvtári együttes emberséges szellemének kialakításában.*” Jelentős lépéseket tett annak irányában is, hogy a Debreceni Egyetemi Könyvtár az ország többi könyvtárával jó kapcsolatot ápoljon. Munkatársai számára utat nyitott és példát adott a könyvtárügy egészét és szűkebb területeit érintő problémák megoldásában a legjobb hazai könyvtárak mű-

⁴⁸ Összefoglaló jelentés a Debreceni Egyetemi Könyvtár 1956. évi működéséről. In.: A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem könyvtárának évkönyve 1956. – Debrecen, 1957. 5-9.p. DEK Kézirattár

⁴⁹ Kovács Máté egy 1956. szeptember 12-én kelt levele a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár Vezetőjének a Debreceni Egyetemi Könyvtár és a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár közötti kapcsolat kiépítésére vonatkozólag. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1956 865/23/5/1956

⁵⁰ BÉNYEI 2008, 105.p.

⁵¹ Jegyzőkönyv a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem könyvtárvezetői munkakörének átadásáról. DEK Kézirattár. MS 183 297/1 KM, 1956 865/14/17/1956

ködését személyes kapcsolatok és tapasztalatok által történő tanulmányozásával. Vezetése idején valósult meg a „*korszerű katalógushálózat kiépítés, a nagyrészt feldolgozatlan vagy rekatalogizálandó állomány hozzáférhetővé tétele.*”, és nem utolsósorban a könyvtártudományi és bibliográfiai tevékenység is neki köszönhetően indult el.⁵² Rávilágítva tehát Kovács Máté közel hét és fél éven át tartó könyvtárigazgatóságára az 1956. évi összefoglaló jelentésben olvasható beszámoló tükrében, láthatjuk mindazokat a fejlesztési irányvonalakat, melyek eredményeként a Debreceni Egyetemi Könyvtár néhány év leforgása alatt országos jelentőségű tudományos nagykönyvtárrá válhatott.

Összegzés

Kovács Máté gazdag és kiterjedt életművében, benne is elsősorban a debreceni könyvtárigazgatóságára vonatkozó dokumentumokban, valamint a Debreceni Egyetemi Könyvtár 1949 és 1956 közötti további iratanyagában folytatott kutatómunkám még folyamatban van. A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtárban és az Országos Széchényi Könyvtárban végzett Kovács Máté életművére, azon belül is elsősorban a dolgozatomban bemutatni kívánt debreceni könyvtárigazgatósági évekre irányuló másfél éve kezdett kutatásomat mindenképp szeretném tovább folytatni, amelyre már az eddig meglévő tények megismerése is ösztönzést adott.

Terveim szerint a munkám egy későbbi stádiumában szeretném a lehető legteljesebb mértékben feltárni Kovács Máté egyetemi könyvtárigazgatóságára és a Debreceni Egyetemi Könyvtár 1949 és 1956 közötti történetére vonatkozólag az OSZK Kézirattárában fellelhető hagyatékát is, valamint folytatni a DEENK Kézirattári anyagainak a további felkutatását, amelyekben a választott témámmal kapcsolatban még számos információval és ismeretanyaggal találkozhatnék még.

Dolgozatom megírásához szellemi támogatást nyújtott a 2009-ben, Debrecenben megrendezésre kerülő Magyar Könyvtárosok Egyesülete 41. Vándorgyűlése is, amelynek a Kovács Máté emlékülésén hallgatóként részt vettem.

Remélem, hogy az eddigi munkám eredményeként megszülető dolgozatommal én is hozzájárulhattam Kovács Máté életművének és örökségének az ápolásához.

---

⁵² Összefoglaló jelentés a Debreceni Egyetemi Könyvtár 1956. évi működéséről. In.: A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem könyvtárának évkönyve 1956. – Debrecen, 1957. 8-9.p. DEK Kézirattár

Irodalomjegyzék⁵³

- A Debreceni Egyetemi Könyvtár Munkaterve 1949. október-december hóra. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1949. 02.13/4-1949.
- A Debreceni Egyetemi Könyvtár Munkaterve 1950. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1949.
- A Debreceni Egyetemi Könyvtár története számokban 1916-1952. Összefoglaló statisztikai kimutatások. – [Debrecen, 1953.]. 2-15.p. DEK Kézirattár
- A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1954. 2. rész : a Debreceni Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karához benyújtott pályamunkák, tanári szakdolgozatok és doktori értekezések bibliográfiája 1914-1950. – Debrecen, 1955. DEK Kézirattár
- A könyvtárigazgató. In.: Kovács Máté / [a tanulmányt írta] Bényei Miklós. – [Budapest] : OPKM, 2005. – (Tudós tanárok, tanár tudósok). 30-31.p.
- Az Egyetemi bibliográfia és Egyetemi emlékkönyvtár ügye és kérdései. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1954. 865.19/3/1954
- Az Egyetemi Könyvtár az olvasó szemével. – Debrecen, 1954. DEK Kézirattár
- Az egyetemi könyvtárak fejlesztési terve az 1953. és 1954. évekre. OSZK Kézirattára Fond 210/72
- Az Országos Könyvtári Központ egy 1951. november 19-én kelt megbízólevele Kovács Máté számára a nyíregyházi MÉH-telepen, továbbá a cégénydányádi volt Kende-könyvtár és a kállósejmi Kállay-könyvtár könyvanyagának a DEK-be történő szállításáról. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1951 418/1951.eksz.
- Egyetemi emlékmúzeum számára irodalmi művek kérése. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1953. 865-77/1/1953.eksz.
- Egyetemi Könyvtár, Debrecen. A Könyvtár második öt éves tervének vázlata. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1955
- Feljegyzés a Debreceni Egyetemi Könyvtár működésének főbb nehézségeiről s azok leküzdésének módjáról. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1955
- Jegyzék a Hulladék-papírt-gyűjtő N.V.-től 1951. április 20.-án átvett könyvekről. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1951
- Jegyzőkönyv a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem könyvtárvezetői munkakörének átadásáról. DEK Kézirattár. MS 183 297/1 KM, 1956 865/14/17/1956
- Jelentés a Debreceni Egyetemi Könyvtár építkezési és felszerelési hiányairól, valamint a könyvtár jó működését zavaró egyéb nehézségekről. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1950. 491/1950.eksz.
- Jelentés az Egyetemi Könyvtár 1949/50. tanévi munkájáról. DEK Kézirattár 297/2 MS 183
- Jelentés az egyetemi könyvtárban 1949. november hó 17-19-én és 18-20-án végzett átköltözési, takarítási és lomtalanítási rohammunkáról. DEK Kézirattár 297/1 MS 183/22 KM, 1949. 02.002.11/9
- Kovács Máté egy 1949. október 19-én kelt emlékeztető írása az egyetemi könyvtár újjászervezése során felmerült problémákról. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1949

---

⁵³ Azon dokumentumok esetében, amelyeken szerepel iktatószám, ott az irodalomjegyzékben is feltüntettem azokat, ahol nem található az eredeti dokumentumon, ott (természetesen a leírásból is) kimaradt.

- Kovács Máté egy 1952. január 8-án kelt levele az Országos Könyvtári Központ Könyvforgalmi Osztályának. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1952. 7/1952.eksz.
- Kovács Máté egy 1953. december 12-én kelt levele a Kossuth Lajos Tudományegyetem Intézeteinek. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1953
- Kovács Máté egy 1954. február 1-jén kelt írása a debreceni egyetemi könyvtár fejlődéséről az ötéves terv negyedik évében. DEK Kézirattár 297/3 MS 183
- Kovács Máté egy 1955. január 4-én kelt levele Köhalmi Bélának, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtartudományi Főbizottsága elnökének. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1955 865/7/1/1955. eksz.
- Kovács Máté egy 1956. szeptember 12-én kelt levele a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár Vezetőjének a Debreceni Egyetemi Könyvtár és a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár közötti kapcsolat kiépítésére vonatkozólag. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1956 865/23/5/1956
- Kovács Máté egy írása a könyvtárak gyűjtőköréről, feladatairól. DEK Kézirattár 297/3 MS 183
- Kovács Máté és a magyar könyvtárügy / Futala Tibor. – Kovács Máté emlékkönyv. – Budapest, 1983. 29.p.
- Kovács Máté javaslata az egyetemek és egyetemi könyvtárak külföldi cserekapcsolataira, valamint feljegyzés az egyetemi könyvtárak külföldi kapcsolatairól. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1955
- Kovács Máté pályája, művelődés- és könyvtárpolitikusi tevékenysége / Fülöp Géza. In.: Kovács Máté emlékkönyv / [szerk. Szelle Béla] ; [közrem. Sárdy Péter] / [írta Fülöp Géza et al.]. – Budapest : MKE, 1983. 5-9.p.
- Kovács Máté, mint a Debreceni Egyetemi Könyvtár igazgatója / Korompai Gáborné. In.: Könyv és könyvtár / Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára ; szerk. Suppné Tarnay Györgyi. – 18. – Debrecen : KLTk, 1997. 52-66.p
- Kovács Máténak egy 1955. szeptember 10-én írott levele a Kossuth Lajos Tudományegyetem Tanácsának a Debreceni Egyetemi Bibliográfia c. sorozatából a Természettudományi Kar Bibliográfiája c. kötet kiadása címmel. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1955 865/15/30/1955 eksz.
- Kötelesspéldányrendelet végrehajtása. DEK Kézirattár 297/1 MS 183/22 KM, 1952 11/1952.eksz.
- Legyen minden helységben olvasóintézet : könyv- és könyvtártörténeti tanulmányok, cikkek / Bényei Miklós. – Budapest : Könyvtári Intézet, 2008. 105.p.
- Megállapítandó szempontok és eldöntendő kérdések a 2 millió ömlesztett könyv beszállításával, feldolgozásával és szétosztásával kapcsolatban. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1951
- Megállapodás a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtára és a Tiszavidéki Református Egyházkerület Központi Könyvtára között. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1955 865/25/3/1955
- Összefoglaló jelentés a Debreceni Egyetemi Könyvtár 1956. évi működéséről. In.: A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem könyvtárának évkönyve 1956. – Debrecen, 1957. DEK Kézirattár
- Összefoglaló jelentés a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának 1953. évi működéséről, fejlődéséről és állapotáról. In.: A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve 1953. – Debrecen, 1954. DEK Kézirattár
- Összefoglaló jelentés a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának 1952. évi működéséről, fejlődéséről és állapotáról. DEK Kézirattár
- Szakmai Oktatási Program az 1955-1956. tanévre. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1955
- Utasítás a nemzeti tulajdonba vett könyvanyag felhasználásáról. DEK Kézirattár 297/1 MS 183 KM, 1951 50/1951